

Tovább gyűrűzik a fizetett könyvtári szolgáltatásokkal kapcsolatos vita

A TMT 1989. évi 9. számában (p. 399–400.) ismertettük azt a korántsem indulatok nélküli kerekasztal-beszélgetést, amely a fizetett könyvtári szolgáltatások csehszlovákiai helyzetével és jövőjével foglalkozott. Kérdésfelvetései intenzív érdeklődést váltottak ki a szakmai közvéleményben, s többeket késztettek reflexióra.

Ezúttal olyan reflexiót mutatunk be, amely tulajdonképpen a beszélgetés *közgazdasági megalapozatlanságára* hívja fel a figyelmet. "Talán még sohasem éreztük annyira, mint most az olyan képzett könyvtárügyi közgazdászok hiányát, akik a könyvtárak és az információs munkahelyek finansiális problémáit kellő szakmai és elméleti színvonalon tudnák megoldani" – fogalmaz az egyik cikk szerzője, V. Kalinová. M. Kotáb, a másik szerző pedig így: "Mivel a problematikát gyakran bizonyos egyoldalúsággal, nevezetesen úgy interpretálják, hogy a külső közgazdasági hatások a könyvtárakat valami olyasmibe kényszerítik, ami e terület számára idegen, elfogadhatatlan és nem kívánatos, néhány megjegyzés erejéig bizonyos közgazdasági szempontokkal kívánom a vitát kibővíteni."

Abban mindkét szerző egyetért, hogy a szituációt a nyereség fogalmának az az értelmezése élezte ki, amely a vállalatok közgazdasági eredményességének mérésére ugyan helytálló, ám – egyebek mellett – a könyvtári-információs tevékenység mérésére már nem. A nyereség ui. sokféle formában realizálódhat, pl. azoknak a finansiális eszközöknek a megtérülésében, amelyeket a társadalom a művelődésre fordít. V. Strmilin akadémikus számításai szerint a parasztság művelésére-képzésére szánt állami ráfordítások a húszas években két év alatt 28,5-szeres megtérülést eredményeztek a szovjet állam számára. Miért lenne ez napjainkban és Csehszlovákiában másként, függetlenül attól, hogy készültek-e ilyen számítások vagy sem.

Kalinová szerint "nem szabad verébre ágyúval löni", azaz nagyobb, súlyosabbnak tekinteni a problémát, mint amilyen az valójában. Igaz, jelentős summának látszik, amit pl. Szlovákiában 1988-ban a könyvtárakra költöttek. Ám ha ezt a majdnem 365 millió CSK-t "belekerülési átlagokra" bontjuk le, mindjárt kitetszik, a könyvtárak korántsem olyan drága intézmények. Konkrétan: egy-egy közmű-

velődési könyvtár fenntartása átlagosan 4571, egy-egy állami tudományos könyvtáré alig több, mint egymillió, egy-egy egyéb könyvtáré pedig 1856 CSK-ba került. Ehhez még hozzá kell tenni, hogy a közművelődési könyvtárak a rájuk fordított kiadás 3,7, az állami tudományos könyvtárak pedig 4,36%-át keresték meg fizetett szolgáltatásaikkal.

Ezért – összegez Kalinová – mindenképpen túlságosan hangos a fizetett könyvtári szolgáltatások ügyében keltett zenebóna. És különben is: miért kellene abban követni a fejlettebb nyugati országokat, ami ott is problematikusnak bizonyult és negatív következményekkel járt. Inkább Dánia legyen a példa. Itt ui. a könyvtári – mint közszolgáltatási – díjak dolgában egyedül a király dönthet.

A közös kiindulópontból M. Kotáb más megfontolások felé irányítja az érdeklődőt. Miközben úgy véli, hogy az információ árujellegén már nincs mit vitatkozni, elég határozottan veti fel a könyvtárak és más költségvetési intézmények érdek- és érdektelenségét a pénzügyi keretekkel való ésszerű gazdálkodás iránt.

A könyvtárak többsége működésének eredményeit csak naturális mutatók (pl. kölcsönzők száma, kölcsönzések száma, irodalomkutatások száma stb.) közlésével mutatja ki, s eszébe sem jut, hogy elemezze ezek belekerülési költségeit. Pedig egy ilyenféle tevékenység korántsem lenne könyvtáridegen vagy kultúraellenes.

M. Kotáb szerint ezért mindenekelőtt költségvetés-tervezési reformra lenne szükség. Ha ez megtörténik, csak akkor érdemes és kell azon vitatkozni, mi legyen, egyáltalán mi lehet a fizetett szolgáltatás. Ezzel párhuzamosan leszögezi, hogy "a fizetett könyvtári szolgáltatások bevezetése egyfelől sohasem lehet a könyvtári nyereség maximálissá tételével kapcsolatos elv érvényesítése, másfelől pedig a könyvtári szolgáltatások ingyenessége sem lehet színonimája a művelődéshez, a kultúrához és az információkhoz való hozzáférés demokratizmusának és szabadságának".

/KALINOVÁ, V.: *Sú poplatky meradlom zisku kniznic? = Technická knihovna*, 33. köt. 7. sz. 1989. p. 193–196.
KOTÁB, M.: *Několik poznámek k problematice zavádění poplatku v knihovněch. = Technická knihovna*, 33. köt. 8. sz. 1989. p. 225–229./

A térítéses információs szolgáltatások helyzete és ára Csehszlovákiában

A Tudományos-Műszaki-Gazdasági Információs Központ (ÚVTEI) 1989 februárjában 410 információs munkahelynek küldött olyan levelet, amelyben térítéses szolgáltatásai és áruk felől érdeklődött.

Írásban, telefonon és személyesen a címzettek alig egynegyede válaszolt. A válaszolók egyötödének vannak mindössze térítéses szolgáltatásai. A térítéses szolgáltatásokat egyelőre nem nyújtó vála-